

INGEZONDEN.

LUES VETERUM.

(Na Dr. PINKHOF'S verwerking).

Reeds vrij lang geleden (in de laatste November-aflevering van het *Ned. Tijdschr. voor Geneeskunde*, blz. 780), vond ik een reeks bedenkingen van Dr. PINKHOF op mijn artikel: Lues veterum, blz. 387. Met vreugde begon ik dit antwoord te lezen, met leedwezen bracht ik het ten einde. Met leedwezen zag ik het aan, hoe, naast een onwaardige behandeling van ROSENBAUM, ook ik daarin à faire ben genomen op een wijze, die niet streelend is voor . . . . Dr. PINKHOF. Het betoog bestaat, òf in een vitten op kleinigheden, òf in een met ophef praeconiseeren van dwaalbegrippen, of in insinuaties en min of meer handige omzetting en uitlegging van woorden.

Men oordeele.

Uit een zeer terloops gemaakte opmerking betreffende Abarbanel leidt Dr. PINKHOF af, dat ik den schijn aanneem dien ganschen Hebreeuwschen auteur te hebben gelezen. Ik erken gaarne, dat ik *niet* die dikke Hebreeuwsche folianten heb doorgezwoegd. Aan de kennis der Hebreeuwsche taal en het lezen van Talmudisten in originali ben ik totaal onschuldig. In mijn critiek op Dr. PINKHOF'S „Raathan” heb ik dit dan ook (op blz. 398 onderaan) duidelijk genoeg gezegd. Ik heb dus het woord „Zarfosim”, wat tot mijn betoog *niets* afdoet, in commissie. En als ik ergens een Hebreeuwsch woord overnam, achtte ik het overbodig er *telkens* bij te zeggen, dat ik geen Hebreeuwsch versta. Niet ieder is zoo gelukkig, die taal haast spelenderwijze aan te leeren en zich dan in te beelden, dat hij, met de kennis van eenige Talmudisten toegerust, nu ook als historicus mag gelden. Maar ik wil van kleinigheden en algemeenheden overgaan tot meer tastbare feiten en bewijzen.

Dr. PINKHOF geeft zich groote moeite ons te doen gelooven, dat ROSENBAUM'S meening omtrent de ziekte (of plaag) van Baäl Peor kant noch wal raakt. Ik wil niet à la PINKHOF *mijn* meening over Baäl Peor geven of „auctoritate mea” het een of ander klakkeloos voor een „sprookje” verklaren. Alleen wil ik, nu hiertoe verplicht, bronnen aanhalen, die als gezaghebbend beschouwd worden. Men is het er over eens, dat de Baäl-dienst ook in Israël inheemsch is geweest. De Bijbel wemelt van plaatsen daaromtrent. Met Israël in contact komende volkeren, Syriërs, Assyriërs, Pheniciërs, vereerden Baäl of Bel als zonnegod, als levenwekkend beginsel, en verbonden daaraan een zeer zinnelijken en zinrijken dienst — een phallus-cultus. Men vindt dien — lang vóór Grieken en Romeinen met hun Priaap-vereeering debuteerden — bij de meest bekende volkeren der oudheid. Van af Indië met zijn lingam dienst — nog heden in eere — tot aan Egypte brachten de volken hun tribuut aan het priapisme. Dit deden met name ook de Syriërs, Assyriërs en Pheniciërs. Is het dan reeds niet te onderstellen, dat Israël, waar volgens den Bijbel de goden der burenen steeds welig tierden en dat gelegen is tusschen Syrië

en Egypte, willig méé zou hebben geofferd aan deze zoo geliefde, zoo taaie 1) godheid? Men zal dit moeten toegeven. Israël offerde dan ook getrouwelijk aan Baäl en met name aan Baäl Peor.

Dat de dienst van Baäl Peor (speciaal) een Phallus-cultus is geweest, wordt o. a. beweerd door SELDEN, den abt MIGNOT en DULAURE in geleerde vertoogen. Van het oude werk van SELDEN bestaat een bewerking van NORK: „Die Götter Syriens”, die op blz. 15 aldaar zegt: „Baäl Peor ist der Beschreibung „zufolge, die einige Rabbiner von diesem Idole gegeben haben, ein Phallus-„cultus”. De meening, dat dit zoo was, wordt medegedeeld door de latere Kerkvaders als HIERONYMUS, die (in originem) zegt: „Colentibus maxime feminis Bel Plegor (Peor), ob obscoeni magnitudinem, quem nos Priapum „appellare possumus.”

Dr. KALISH, een in Engeland bekend Hebraïcus, zegt in een noot bij de verklaring van LEVITICUS XIX, 27, na gewezen te hebben op den Astarte- (Astartoth), Mylitta-dienst als vrouwelijken tegenhanger van den Baäl-dienst om en ook in Israël inheemsch: „Baäl Peor was probably the principle of generation par excellence and at his festival virgins were accustomed to yield themselves in his honor. To this graceful idolatry the Hebrews were addicted from very early times; they have already been smitten by a fearful „plague, which destroyed 24000 worshippers”.

Bijbelplaatsen hierbij genoemd — ik wil slechts één overschrijven — lijken mij nog al sterk. Hosea IX, 10 geeft ons: „maar daarna gingen zij naar Baäl „Peor en wijdden zich den *schandelijken afgod* en werden zoo verfoeielijk als „hun *boeleerders*” (naar hun boeleering, zegt een andere vertaling). Deze plaats, zou men meenen, doet toch denken aan een dienst, waarbij een obscoen beeld met geslachtsverrichtingen werd gecelebreerd.

Een veelgeroemde autoriteit, Prof. ROBERTSON SMITH, Bibliothecaris van Oxford, eerst onlangs overleden, neigt in de Cyclopaedia britannica in voce Baäl evenzeer tot die meening. „As the sungod he (Baäl) is conceived as „the male principle of life and reproduction in nature and thus in some „forms of his worship is the patron of the grossest sensuality and even of „systematic prostitution. An example of this is found in the worship of „Baäl Peor and in general in the canaanitish high places, where Baäl the male „principle, was worshipped in association with the unchaste goddess Astera, „the female principle of nature, enz. enz. Sprekende over de sun-pillars in verband met de Baäl-vereering, zegt hij, van die steenen: „gradually they „came to be looked as phallic symbols,” enz. ROBERTSON SMITH meent dus mede, dat aan den Bäaldienst de phallus-cultus in Israël niet vreemd was. Hetzelfde zegt BALFOUR, Cyclop. of India onder Lingam. „The Jews caused „themselves to be initiated in the mysteries of Bel phegor, a divinity like „the lingam, whom the Moabites and Medianites worshipped in mount Phegor, „and which worship in all appearance they received from the Egyptians.”

---

1) Een spoor van de taaigheid van den phallus-dienst, hoe rudimentair ook, kan men aantreffen in Egypte. Daar dragen, volgens sommige reizigers, nog heden vele Almeeën bij het uitvoeren hunner wellustige dansen phallusbeeldjes om den hals.

Deel II, n°. 3, 1894.

Wij vonden hetzelfde in het nog zéér gezaghebbend werk van MOVERS, „Die Phönicier 1 Bnd. Bonn, 1841. De bewijspplaatsen blz. 382, 661, 668 zijn lang. Men vindt er o. a. „Thamun oder Baäl Thamun ist demnach der Phallus „des Dionysos, wofür man auch den Baäl Peor zu halten hat.”.

Hieraan sluit zich aan de verklaring in voce Baäl Peor uit de *Real Encyclop. für Prot. Theol. und Kirche* HERZOG & PLITT, waar wij vonden, dat Baäl Peor wel de op den berg Peor vereerde Baäl moet zijn en dat ongetwijfeld niet Peor in verband kan worden gebracht met een woord, dat „ontblooten” (in obscoenen zin) beteekent, zooals sommigen rabbijnen (door Dr. PINKHOF aangeroepen), wilden.

Al deze beschouwingen hebben voor mij nog geen absolute kracht van bewijs, maar dat de meening, de Baäl Peor-dienst ging met een phallus cultus gepaard, bij de meeste — zoo niet alle — archaeologen de gangbare is, staat nu toch tamelijk wel vast¹⁾. Ik noemde hier de archaeologen. De rabbijnen -- in engeren zin — komen *niet*, zooals Dr. PINKHOF voorgeeft, in de eenige of eerste plaats in aanmerking. Moderne archaeologen, (Syrologen, Egyptologen) zijn de m. i. meest bevoegde autoriteiten en kunnen in de opvatting van een aan Israël oorspronkelijk vreemde godsvereering objectiever zijn, dan de latere Talmudisten. Wie de macht van het odium theologicum kent, zal dit toegeven.

Steeds waren de priesters van Jehova geneigd — en niet dezen alleen — de vereering der niet nationale goden voor te stellen als gepaard gaande met alle mogelijke vuile toevoegsels. Niets was afschuwelijk of walgelijk genoeg om de vreemde goden in de oogen der welgezinden nog hatelijker te maken. Op die wijze kan men tot de bewering komen (die ook Dr. PINKHOF, in het gevolg van sommige oude Talmudisten geeft), dat de dienst van Baäl Peor zou hebben bestaan in het „aperire sc. anum” in het „cacare „et crepita emittere in tegenwoordigheid van het beeld. Zoo’n eeredienst — en Dr. PINKHOF geeft niets meer dan dat — moge misschien een of ander pathologisch individu begeerlijk zijn, maar verklaart veel minder dan een phallus-cultus, waarom Baäl Peor zulke vorderingen maakte, zoovele geslachten lang heerschte en bijna niet viel uit te roeien.

In het eind is ook deze Baäl overwonnen. Maar geen wonder is het, als de Priesters en Profeten, en later Talmudisten en Rabbijnen, bezield met afschuw van Baäl en van Moab, met godsdienstigen en nationalen haat tegen zijn verdwenen dienaars, den armen gevallen god, die waarlijk al reeds genoeg op zijn kerfstok heeft, nog daarenboven hebben bezwaard met de verdenking van al wat maar vuil en gemeen was. Zoo werd door de verklaarbare minachting, volgens NORK Bel-Zebul (Vliegenbaäl) met een kleine verandering in Bel-Zebub (Drekbaäl) veranderd. Een dergelijke woordwijziging kon (volgens NORK) ook aan Baäl Peor een zeer obscoene beteekenis geven. (Ik wil de Hebreuwsche characters hiertoe benoodigd niet overnemen om

---

1) ROSENBAUM steunt deze „ziemlich allgemeine Annahme” verder op CREUSER. *Symbolik*, Bd. II, S. 85, DE WETTE *Archaeologie*, § 233. *Wiener biblisc Realwörterbuch*, 2de Aufl., Leipzig, 1833. Artikel Baäl & Chamos. Men ziet, er zijn pleitredenaars genoeg.

niet in verdenking van eenig Hebreeuwsch te komen; men vindt ze in mijn bron). Om bovengenoemde redenen meenende, dat ten minste niet alleen de Rabbijnen recht hebben in deze een woordje mede te spreken, heb ik mij gewend tot den bekenden, geleerden Opperrabbijn, den Heer TAL. Ik heb mij daarbij voor een oogenblik op het standpunt van den Heer PINKHOF geplaatst en ondersteld, dat de Rabbijnen in deze wel de maatgevende autoriteiten zouden zijn. Met de voorzichtigheid en bescheidenheid in zijn onderstellingen, die den waren geleerde kenmerken, wil echter de Heer TAL over de Baäl Peor-vereering niets *beslissen*. Allerminst evenwel, dat de Baäl Peor-dienst geen phallus-cultus zou zijn, wat, zooals ik aantoonde, door een zoo groot aantal bevoegde onderzoekers wordt aangenomen 1).

Slechts één autoriteit verheft zich nu met beslistheid tegen de uitspraken van deskundigen. Die autoriteit heeft geen bewijzen, geeft geen plaatsen, die de balans doen overslaan, verklaart niet, hoe de dienst dan wél was. Hij leert ons niets, werpt slechts, als een tweede CAMILLUS, zijn zwaard in de schaal en roept uit „Het spijt me voor de velen, die elkaar *gecopieerd hebben*” (ik cursiveerde o! arme archaeologen!) „maar de phallus-dienst van Baäl Peor „is een sprookje” (blz. 782). Tegenover het optreden van den meer bevoegden Heer TAL mogen wij bij het decreet van den Heer PINKHOF wel zeggen :

„De meester in zijn wijsheid gist,
de leerling, in zijn waan, beslist.”

Met opzet heb ik bij de Baäl Peor-geschiedenis wat langer stilgestaan en een paar post-ROSENBAUM'sche bronnen geciteerd, die in mijn dadelijk bereik vielen. Er zijn er meer, en zoowat alle archaeologen van alle tijden en volken moeten dus in een generale kleptomanie elkaar nageschreven hebben (!?). Niet alles, wat de Heer PINKHOF ons wil aanpraten, kan ik even uitvoerig weerleggen. Het aantoonen van een enkele onjuistheid of fanfaronade, als de bovenstaande, eischt soms bladen druks.

---

1) De aanhef van den brief des Heeren TAL luidt: „Gaarne deel ik U mede, „wat mij uit de Rabbijnsche bronnen omtrent Baäl Peor bekend is. Veel „is het niet. Uwe onderstelling (die van Dr. PINKHOF was het) „dat de Rabbijnen hier de meest bevoegden zijn, zou ik niet durven bevestigen. Het „is een punt uit de Moabitisch-midjianitische antiquiteiten. Van bepaalden „Phallusdienst of Paederastie bij Baäl Peor weet de *Joodsche* literatuur niets. „Wanneer de geleerden,” zegt de Heer TAL verder, „den Baäl Peor-dienst „het Israëlitisch Priapisme noemen — sprookjesvertellers noemt Dr. PINKHOF deze *geleerden* — „dan is voor die opvatting zeker in andere bronnen steun te zoeken en te vinden, niet in de Joodsche literatuur!” Uit de oude verhalen, die in de Talmudische scholen van de 2de en 3de eeuw werden meegedeeld, kan men de verklaring vinden, die Dr. PINKHOF wil propageeren, een eeredienst, slechts een maximum van vuilheid representeren. Maar die „verhalen” in de 2de en 3de eeuw, zoover van Baäl's bloeitijd opdoemend, mogen wel eer het karakter van „sprookjes” dragen, dan de onderzoekingen van moderne archaeologen en beoefenaars van vergelijkende godsdienstwetenschap. Talmudisten uit de 2de en 3de eeuw zonder bronnenstudie waren m. i. minder bevoegd en minder objectief tegenover een Baäldienst, dan latere, critisch-koelbloedige onderzoekers.

Wie uit elkaar wil rafelen wat Dr. PINKHOF op blz. 782 verder verkondigt, kan (aan de hand van ROSENBAUM bijv.) de vele bronnen ontdekken, die over vermoedelijke geslachtsziekten bij de joden handelen en daar tot andere resultaten komen, dan die Dr. PINKHOF verkreeg, na *een uurtje* op de Bibliotheek doorgebracht (781 aanhef). Niet alles, wat Dr. PINKHOF in ROSENBAUM met Berserkerwoede bestrijdt, heb *ik* te verdedigen. Het leidt te ver, en veel staat in hoegenaamd geen verband tot mijn artikel. Maar tegen enkele aanvechtingen wil ik ROSENBAUM verdedigen. Ik wil daarbij er op wijzen, hoe voorzichtig men met Dr. PINKHOF moet zijn, die muggen als olifanten voorstelt, onbewezen meeningen als zoovele waarheden uitgeeft, en Schrijver's woorden uitlegt op een wijze, die niet altijd fair is.

Zoo smaalt Dr. PINKHOF er over, dat ROSENBAUM FLAVIUS JOSEPHUS nu eens in het Grieksch, dan weer in het Latijn citeert. Bedenkt Dr. PINKHOF dan niet, dat een Latijnsche Flavius of Philo al zoowat evenveel kracht heeft als een Grieksche. Na de herleving der wetenschappen in het Avondland, na den val van Byzantium, kwamen van vele nog onbekende Grieksche auteurs de origineelen of hun vertalingen in omloop. Niet eerder dan de 16de eeuw meestal werden deze gedrukt. Er is echter geen reden aan te nemen, dat van Philo en Flavius, simpele historici, die geen literarische kunstwaarde te verliezen hebben, aan den Latijnschen tekst minder waarde zou te hechten zijn dan aan de Grieksche.

Dr. PINKHOF neemt niet aan, zooals ROSENBAUM (met zoovele anderen) onderstelt, dat na de vereering van Baäl Peor een geslachtsziekte ontstond. Met den tekst Jos. XXII. „Is ons niet genoeg de misdaad van Baäl Peor, „waarvan wij tot heden niet gereinigd zijn, en waarvoor *de plaag* van Baäl „Peor over ons kwam”, manoeuvreert de Heer PINKHOF zoo, dat men bij het niet gereinigd zijn van een plaag na een misdaad, die bij zoovele geslachten voortduurt, volstrekt maar niet zou mogen denken aan een (geslachts)ziekte.

Met ROSENBAUM durf ik hier wel een, uit den cultus ontspruitende, infectieziekte vermoeden. Men behoeft tot deze opvatting geen tekst geweld aan te doen of het woord plaag uit te leggen als — niemendal —, zooals Dr. PINKHOF schijnt te willen. Dat „plaag” wel ziekte kan beteekenen, leeren ons de zoo bekende tien plagen 1).

---

1) Waaraan de 24000, die volgens Numeri XXV, 11 aan de plaag van Baäl Peor stierven, nu wel overleden zijn, laat hij in het midden. Het woord plaag verklaart hij niet — alles is hem wèl, als het maar tegen ROSENBAUM's hypothese indruischt. Hij *wil* dus niet aan aan een besmettelijke geslachtsziekte denken, maar geeft ons te bevroeden, dat de lieden, die volgens Numeri aan de plaag bezweken, stierven aan „de moreele schandvlek” (pg. 783 Num. XXV, 11), dus aan iets als schaamte. Een vreemde doodsoorzaak voorwaar! bij al deze Joodsche krijgers en bij eventueele aangifte aan een Burg. Stand voor gemoedsbezwaarden een geval om wanhopig te worden.

Als ik dan kiezen moet, wil ik liever met R. (die blz. 84 JOSEPHUS aanhaalt) „Peste autem, reliqui omnes (dat zijn de schenners der wet) perierunt, „deo hunc illum morbum immittente” aan een werkelijke „pestis” denken dan aan zoo'n doodelijke fijngevoeligheid. En volgens ROSENBAUM's hypothese kan ik ook met Numeri vrede hebben. Voor een tekst is de zaak nog al

Ik durf natuurlijk niet beslissen, zooals Dr. PINKHOF, die ons met de hand op het hart zijn opvatting opdringt en dan na een uitlegging „Auf Ehre” durft zeggen: „Josua XXII is, „zooals wij zagen”, verkeerd gelezen”. Zijn wijze van critiseeren behaagt mij niet. Ik geef a priori toe, een werk als dat

duidelijk. En er staat in het aangehaalde citaat uit JOSEPHUS ook een „Ansicht” van JOSEPHUS. Dr. PINKHOF verwijt JOSEPHUS, dat hier geen Ansicht te vinden is, de Ansicht nl., dat op het vereeren der afgoden de „pestziekte” volgde. Zeer eigenaardig is, dat Dr. PINKHOF in zijn aanhaling (783) dit woord *peste* niet overneemt. Wij zoeken met ROSENBAUM naar een besmettelijke ziekte na den Baäldienst, en ofschoon het in den zin te pas komt, vermijdt Dr. PINKHOF juist dit zoo gewichtig woord. Hij gaat de besmetting desinfecteeren, iets, wat hoe verdienstelijk elders ook, hier ongepast is en zet in zijn vertaling heel laconiek „sterfte” in plaats van een *besmettelijke* sterfte, wat toch het woord *pestis* aangeeft. Is zoo’n handelwijze wel in orde?

Waarlijk, Dr. PINKHOF speelt met de woorden, zooals ook weer blijkt uit het citaat bij Philo op dezelfde geschiedenis slaande (blz. 783). In den zin *συναίρεθέντος εὐθὺς τοῦ κοινοῦ μιάσματος ὅπᾳσαν τὴνστρατιᾶν ἐκηλίδου* zegt Dr. PINKHOF — alweer om de besmetting te desinfecteeren — kan met *miasma* toch niets bedoeld worden dan de moreele schandvlek (sic ! sic!) (van Gods gramschap). Weg dus *morbus*, *pestis*, besmetting en wijk voor een psychische aandoening! Dit „*κοινοῦ μιάσματος*”, dat samenloopt met het „*totus (exercitus) maculosus*” van den Latijnschen PHILO gaat Dr. PINKHOF, alsof het niet anders kon, overdrachtelijk vertalen — ROSENBAUM soll herunter (c. s. zie ook Dr. KALISH, blz. 2 h. hs.). Ik had met die vertaling geen vrede. Mijzelf en mijn lexicon niet vertrouwende — Dr. PINKHOF vat de zaak altijd gemakkelijker op — wendde ik mij als straks tot den Heer TAL, nu tot een paar bevoegde leeraren in het Grieksch, die, meen ik, ook over Grieksche plaatsen mogen oordeelen. Beiden — en er voegde zich nog een derde bij — verklaren, dat de vertaling van *μῖασμα* hier zoo willekeurig mogelijk is. (Zelfs in de wandeling zou men niet aan zoo’n vertaling denken). Deze Graeci meenden, dat de gebruikelijke vertaling nl. „besmetting, bevlekking” de meest rationeële is en ook klopt met den Latijnschen tekst. Er bestaat ook, volgens hen, geen reden hier de oorspronkelijke beteekenis, die alles verduidelijkt, op zij te schuiven voor een vertaling in overdrachtelijken zin, die alles ontklaar maakt. *Μῖασμα* in den zin van moreele schandvlek wordt enkel bij Attici aangetroffen. En men mag Philo stellig niet met de Attici verwisselen. Het doel van dit *miasma* was echter, er ROSENBAUM mee af te maken en daarvoor ontziet Dr. PINKHOF zich niet, verwrongen beteekenissen te geven, of dingen, die „unliebsam” zijn als „*pestis*” te ontsmetten. Evenmin versmaadt het Dr. PINKHOF, of zeer duister te worden of zichzelf tegen te spreken. Immers blz. 783 onderaan gaat Dr. PINKHOF, de bestrijder van ROSENBAUM, als hij op „Lustseuche” wijst, nu eens zelf aan die Seuche denken en beweert n.b., dat ROSENBAUM die brutaalweg ontkent. Ondanks (blz. 84 en 86 van ROSENBAUM) kan ik in ROSENBAUM geen brutale ontkenning vinden. Wel een hieropslaande uitlegging — ombrengen met het zwaard — in plaats van sterven aan de plaag — maar dan van Philo en Josephus. Of wil Dr. PINKHOF iets anders zeggen? Is het een duistere plaats in PINKHOF, als hij zichzelf tenminste niet wil tegenspreken, een plaats, die veel commentaar behoeft? Ik wil er niet op ingaan, maar mijn verbazing bewaren voor Dr. PINKHOF’s willekeurig omspringen met *pest* en *miasma*.

van ROSENBAUM zal, *moet* zijn fouten hebben, maar — respect au travail. Ook ik heb hier en daar bedenkingen tegen ROSENBAUM's verklaringen. Dat zal ieder, die kritisch leest, bij historische werken overkomen, maar het valt mij niet in, als ik in een bloeiend korenveld wandel, alleen op het onkruid tusschen het graan te schimpen. Tegenover zooveel verdienstelijken arbeid, als ROSENBAUM geeft, brengt men zijn critiek met den hoed in de hand. Zoo meende ik ook SPRENGEL te moeten behandelen (zie *Tijdschrift voor Geneeskunde*, blz. 404 en 405).

CAP. II.

Dr. PINKHOF heeft voor ROSENBAUM geen greintje respect. Evenals SAUL, de zoon van KIS, uitgegaan om een ezel te zoeken, meent hij er overal dadelijk de sporen van te ontdekken. Zoo zegt hij, de plaatsen in ROSENBAUM (p. 89 ibidem) over *Sodom* (de Heer PINKHOF cursiveert), „moeten bewijzen, „dat de *Joodsche* vrouwen al niet kuischer waren dan de anderen. Een „knaapje van 7 jaren op een *Joodsche* school zou voor deze enormiteit „moeten overzitten”, beweert de Heer PINKHOF. Inderdaad, daar schijnen de sporen eener „Eselei” voor den dag te komen. *Sodom's* bedrijf doet juist *niet* aan onkuische *Joodsche vrouwen* denken, en dus, als de lezer maar behoorlijk onopmerkzaam is, is ROSENBAUM's reputatie verloren. Maar . . . in de *Sodom*-historie vernemen wij toch niet alleen bijzonderheden uit en den ondergang van deze zeer eigenaardige stad, maar ook iets over de inwonende familie *LOTH*, den broederszoon van vader *ABRAHAM*, die toch wél tot de *Hebreeën* gerekend wordt. En *LOTH's* dochters bedreven immers (1 *Moses* 30 en verv.) bloedschande met hun vader. Zoo dom als de *Sodom*-historie door Dr. PINKHOF wordt voorgesteld, is zij dus niet. Dit neemt niet weg, dat ook mij ROSENBAUM's argument hier minder afdoende schijnt. Om *LOTH's* dochters noch om de liederlijkheid der vrouwen onder *MANASSE* (zelfs in den tempel te *Jerusalem*), waarover ROSENBAUM mede spreekt, zou ik algemeene certificaten van ontucht aan de *Joodsche* vrouwen uit alle tijden willen uitreiken. Maar evenmin met anderen het omgekeerde. Is ROSENBAUM niet zoo dom, als Dr. PINKHOF wilde, zoo roekeloos, als Dr. PINKHOF hem voorstelt, is hij evenmin.

Dr. PINKHOF verzekert ons echter, dat ROSENBAUM *Peor* afleidt van $\pi\acute{\epsilon}\omicron\varsigma$, penis, „op de manier, zooals men diender van $\delta\epsilon\tilde{\upsilon}\chi\omicron\varsigma$ (?) zou kunnen afleiden”. Men diene echter den tekst te zien. Daar meent ROSENBAUM (S. 77), dat *Baal Peor* „ein Art *Priapos* gewesen sei, in dessen Tempel, welcher sich auf dem „*Berge Peor* befand” enz. — Hier biedt ROSENBAUM een argument, dat wel reden genoeg mocht zijn, om den naam van den berg dadelijk in verband te brengen met den god en niet verder te zoeken. In een nootje zegt echter ROSENBAUM heel schuchter (ik cursiveer): „*Dürfte* man (bij *Peor*) an „das alte *Griechische* $\pi\acute{\epsilon}\omicron\varsigma$ (penis) . . . erinnern?” enz. Uit de aarzelende vraag blijkt, dat alweer Dr. PINKHOF te boud spreekt, wanneer hij zegt, dat ROSENBAUM *peor* van $\pi\acute{\epsilon}\omicron\varsigma$ afleidt, en uit die opmerking in dat nootje *N.B.* laat volgen: „waarlijk, zóó kan men wel de klip „der geringen *Seitenzahl*” ver„mijden”. Dat is weer te vlug geoordeeld. Evenals het te vlug is, wat Dr. PINKHOF deed, in één uur te voelen, wat twee geslachten, die 5 uitgaven van

zijn *Geschichte der Lustseuche* noodig maakten, in geen 50 jaren hebben ontdekt, „dat ROSENBAUM een prul is”.

Was dat bewezen, dan ziet het er voor mij, die vaak uit ROSENBAUM putte, die uitnoodigde deze *Geschichte* te lezen, allertreurigst uit, als ik zoo'n man aanpreef.

Maar noodigde ik tot die lectuur, dan vervalt daarmee de zwaarste beschuldiging, die Dr. PINKHOF tegen mij heeft, n.l. dat ik ROSENBAUM's plagiant ben (plagiaris zegt VAN DALEN). Mij dunkt één van beide, of ik gewaagde in mijn artikel nooit van ROSENBAUM, en dan kon ik zijn plagiaris zijn; of ik verwees herhaaldelijk naar hem als bron, en dan kan ik alleen, wat Dr. PINKHOF met andere woorden zegt, ROSENBAUM's aperten papegaaui zijn. Beide tegelijk gaat stellig bezwaarlijk — dat moet scherts wezen.

Ik moet erkennen, bij deze Dr. PINKHOF's hoofdaanklacht, was ik een oogenblik verschrikt, zonder echter het benauwd gevoel te hebben, dat, naar men zegt, een verrast snoodaard moet overvallen. Spoedig begreep ik, wat Z.Ed. bedoelde. Hij drukte zich, als gewoonlijk, weer te sterk uit en wilde met dit rhetorisch figuurtje eenvoudig zeggen, dat hij in waardeering van ROSENBAUM met mij verschilt — wat ik reeds wist; en dat hij zeer boos is op ons beiden — wat mij ook geen geheim meer bleef.

Dr. PINKHOF had zich stellig duidelijker kunnen uitdrukken. Want moest ik een plagiëerder zijn, dan was ik dit toch in den allernaïefsten vorm. Immers ik plagiëer of citeer — is dat hetzelfde bij Dr. PINKHOF? — „soms met, soms zonder vermelding van ROSENBAUM's naam”, zooals Dr. PINKHOF (blz. 781) cursievelijk te kennen gaf. Dit is gewichtig. Waar ik den naam zette, kon ik „vrij uitgaan”; waar ik het eindelijk eens overbodig vond, ben ik een letterdief — c'est clair comme bonjour!

Andere letterdieven zijn gewoon, de bron, waaruit zij putten, zorgvuldig te verzwijgen — wat trouwens het eenig kenmerk is van een plagiant — maar ik wijs vaak — al te vaak, vindt Dr. PINKHOF — naar mijn ROSENBAUM. Zelfs noodig ik de lezers uit, zich mede daar te vervoegen, en dus dadelijk te ontwaren, vanwaar ik sommige partikels van mijn schrijven heb opgedaan.

Het is jammer, dat Dr. PINKHOF er niet aan heeft gedacht, dat hij mij, op grond hiervan, van twee vergrijpen tegelijk had kunnen beschuldigen. Ten eerste n.l. als ROSENBAUM's plagiant, zooals hij deed, en tevens als mijn eigen spion en aanbrengrer van de wandaad — het dubbel misdrijf eener snoode ziel.

Waarlijk, het is niet om ernstig te blijven. Nu heeft werkelijk Dr. PINKHOF een plaats uit HIPPOCRATES, door ROSENBAUM geciteerd en door mij aangehaald, gevonden in den ROSENBAUM, dien ik hem raadde te lezen. Hij zet fluks triomfantelijk de plaatsen naast elkaar — en ik erken, het klopt, zooals noodig was. Maar, c'est enfoncer une porte ouverte. Dat moest men immers zien, zelfs als men ROSENBAUM slechts even een uurtje „doorbladerde”.

Dat heb ik ten overvloede nog te verstaan gegeven, waar ik zeide, „al de „vormen en *uitingen* der Venusziekte in de oudheid zijn door ROSENBAUM „uitmuntend geclassificeerd”. Hij heeft, voorzoover ik weet, geen enkele mogelijke plaats in de oudheid voorbijgezien, HIPPOCRATES zeker allerminst.

Maar al ware het niet zóó, al had ik zelfs ROSENBAUM's naam niet, als nu, telkens, maar zelfs geen enkele maal genoemd, dan nog wordt nergens ter

wereld *het hêrciteeren van een citaat als plagiaat voorgesteld*. De ostentatie van Dr. PINKHOF, om de plaatsen uit HIPPOCRATES, volgens ROSENBAUM en volgens mij, te laten defileeren beduidt dus niets.

Moest ik, zooals Dr. PINKHOF, de strenge, had gewild, voor dit geval den origineelen HIPPOCRATES naslaan? Dat deed ik niet. Zeer toevallig zag ik het na in de Fransche editie van HIPPOCRATES volgens DAREMBERG, en vond ze vrij conform. Groote nauwkeurigheid was in mijn geval overbodig. Ik bedoelde immers slechts terloops aan te geven, zooals ik blz. 401 zeide, dat, „wilde men ziektevormen vinden, die meer op geslachtsziekten gelijken, „dan Dr. PINKHOF's raadselachtige „Raathan”, men die o. a. bij HIPPOCRATES „kon ontdekken”. Deze en vele andere bijv. via ROSENBAUM.

Nog eens moet ik van Dr. PINKHOF de dwaze beschuldiging „plagiaat” vernemen, waar ik (blz. 405) een citaat begin met den voor een plagiaat zeer vreemden aanhef: „Bekend is de morbus campanus bij HORATIUS *aangehaald*”, waarop ik laat volgen een gansche literatuurlijst, en sluit met een verwijzing naar GALENUS' beschrijving van herpes en therioma. „Plagiaat”, roept Dr. PINKHOF uit, „plagiaat van den prul ROSENBAUM!” Maar de eerstvolgende zin na die aan ROSENBAUM ontstolen(!) plaats, begint alweer met den aanhef: „Volgens ROSENBAUM”. — Toch plagiaat!?

Waarlijk, ik heb die citaten betreffende morbus campanus enz. als bekend ondersteld. Men moet al van de ware geschiedenis der „Antieke Lues” geen notie hebben, om deze afgezaagde verzen van Latijnsche satyrici enz. nog als een plagiaat van een of ander te laten gelden. Er is over al die bronnen bij den ouden strijd over den oorsprong der Syphilis reeds zooveel te doen geweest — ik bracht in herinnering (blz. 401), dat nu een eeuw geleden reeds 1900 werken en werkjes over de lues en haar oorsprong zijn verschenen — dat men, van alles afziende, vreemd opziet, wanneer een geleerde deze citaten wil laten optreden als eigendom van één persoon, hij zij ROSENBAUM of een ander. In tal van die 1900 werkjes paradeerden die plaatsen — het moest ook wel. Wie daarbuiten wat uit JUVENALIS, MARTIALIS, LUCIANUS enz. las, heeft ze zelf wel ontmoet en kan ze zamelen. Te spreken van plagiaat onder zulke omstandigheden is ... nu, laat ik maar zeggen: onjuist. Zelfs in meer populaire werken, als van DUFOUR en DUPOUY — kent Dr. PINKHOF die? — kan men ze immers, al is het dan niet in bepaalde volgorde, opsomd vinden. Het is waarlijk kras. Onmogelijk had ik kunnen denken, dat deze bij vele weinig historisch aangelegde lezers van Grieken en Romeinen vrij algemeen bekende citaten den historicus PINKHOF nieuw waren. En nieuw zijn, of waren ze hem nog onlangs. Anders toch zet men zoo iets niet, noch schrijft een stukje: „Antieke Lues”, waaruit men, met één arm leunende op een Talmudist en met één vinger wijzende op SPRENGEL, de meening uit, dat de infectieuse coïtus in Europa niet bekend zou geweest zijn, vóór NACHMANI. Het is wel sterk!

Er is nog meer. Alsof het wonder wat bewees, voert Dr. PINKHOF aan, dat ik bij het geven der voorbeelden van mogelijke geslachtsziekten uit HIPPOCRATES, een citaat uit de epidemiologie en een ander uit de aphorismen bijeenvoeg. Inderdaad ik heb ze bijeengevoegd. Er is dan ook werkelijk òf in mijn proef òf misschien zelfs in de copie, die door een andere hand is over-

geschreven — een stippelijntje met een paar aanhalingsteekens uitgevallen. Dat is alles!

Maar tot welk gedrocht doet Dr. PINKHOF's kunstvaardigheid deze mug zwellen. Wie ROSENBAUM (blz. 353) opslaat, bemerkt het dadelijk. Dat ik niet gezien zou hebben, hoe beide berichten uit verschillende boeken van HIPPOCRATES stammen, is eenvoudig een onmogelijkheid — gesteld, dat dit iets ergens toe afdeed. De zin ... „an den Genitalien bildeten sie sich häufig”, — is door *zeven* regels gescheiden, van het andere berichtje aangaande de $\phi\mu\alpha\tau\alpha$ in de urethra. Hieraan gaat vooraf, „wie wir aus folgendem *Aphorismus* sehen.” Om nu niet te weten, dat ik hier met een aphorisme te doen had, zou ik toch blind hebben moeten zijn.

Het is een speculatie op gedachteloos lezen of op te weinig belangstelling van den lezer, die er wel geen ROSENBAUM op zal naslaan, als Dr. PINKHOF zulke treurige verwijten durft neerschrijven.

Zoo mogelijk nog erger is de aardigheid — want dat zal de bedoeling zijn — mij toe te voegen, dat ik $\sigma\upsilon\kappa\kappa$ $\alpha\lambda\delta\omicron\iota\omicron\iota\sigma\iota\nu$ letterlijk heb vertolkt, als ik er, met cursiefletters nog wel „condylomata lata” naast zet.

„Hierdoor komt”, zegt Dr. PINKHOF, „de argelooze lezer in den waan, dat „de genitaliën zich bij de tijdgenooten van HIPPOCRATES aan de oogen bevonden, of dat $\alpha\lambda\delta\omicron\iota\omicron\iota\sigma\iota\nu$ lata beteekent”.

Deze aardigheid is bepaald . . . fameux!

Natuurlijk heb ik gerekend op een lezer, die mijn woorden niet met geweld of list verkeerd zou *willen* uitleggen. Ik mocht verwachten, dat men mij zooveel wetenschap had toegekend, om te beseffen, dat $\sigma\upsilon\kappa\kappa$ overeenstemt met fici. Of zoo al niet die wetenschap, dan toch een lexicon om ze te bekomen. Een goed verstaander — en voor zulken schreef ik — zal wel begrijpen, dat ik, door $\sigma\upsilon\kappa\kappa$ $\alpha\lambda\delta\omicron\iota\omicron\iota\sigma\iota\nu$ aan te duiden als „condylomata lata” met een enkel woord heb willen zinspelen op een mogelijke syphilitische aandoening. Immers wij kennen de condylomata lata slechts als specifiek, en met ROSENBAUM zocht ik naar plaatsen, waar men aan zulke venerische aandoeningen kan denken. Ik gaf dus geen vertaling, maar door het woord „lata” toe te voegen, een hypothese. Bovendien kan ik — zeer toevallig — nog bewijzen, dat hier van geen onwetendheid in het vertalen sprake kan zijn. Op blz. 406 heb ik, sprekende van MARTIALIS „familia ficosa”, gewaagd van condylomata lata (speciaal staat er) = fici. Wie nu even combineert en fici = $\sigma\upsilon\kappa\kappa$ stelt, ziet hoe boosaardig en gezocht Dr. PINKHOF's aantijging weer is.

Waarlijk, om met de spitsvondigheden en haarkloverijen aan te komen, waarvan Dr. PINKHOF's opstel tegen ROSENBAUM en mij wemelt, moet men ijverig den Talmud hebben bestudeerd. Want bij de Talmudisten — waar ook veel schoons te vinden is — behooren dergelijke scholastische redeneeringen en muggezifterijen te huis. Waardig heeft de Heer PINKHOF met de hypothese, dat $\alpha\lambda\delta\omicron\iota\omicron\iota\sigma\iota\nu$ bij mij als „lata” zou gelden, zijn stukje besloten. Uit deze schijnvertaling wordt geconcludeerd: „men zal het vergefelijk vinden, dat na zulk een ontdekking [een ontdekking N.B.] ik het plan opgaf, „de bedenkingen van den Heer PEYPERs geregeld te wederleggen”.

Dat Dr. PINKHOF niets van mijn ernstige bezwaren tegen zijn Antieke Lues

weerlegt, begrijp ik zeer goed. Zijn reden is zeer gegrond. En gelijk heeft hij, wanneer hij van mijn artikel (15 blz. beslaande) over slechts 3 blz. rept. Ongelijk echter heeft hij, wanneer hij het doet voorkomen, dat de rest (12 blz.) een soort naschrijving is van ROSENBAUM. Tot mijn bewijzen uit de middeleeuwen heeft de „Geschichte der Lustseuche im Altherthume” geen woord kunnen bijdragen. Ongelijk ook had Dr. PINKHOF, ROSENBAUM, den man ook der „Additamenta” tot CHOULANT’s Bücherkunde, niet te kennen. Ongelijk verder over geschiedenis te willen voorlichten, zonder in hoofdzaak te kennen, wat reeds gepubliceerd is. Ongelijk alweer heeft Dr. P., wanneer hij zich beroept op een obscuur man als NACHMANI en daarbij de ware autoriteiten van die tijden, SALICETO, LANFRANC, GORDON, GADDESSEN (zie blz. 404) negeert.

Dr. PINKHOF beroept zich op SPRENGEL, en citeert dien zelfs uit het hoofd, als bewijs zeker van groote kennismaking met den auteur. Die kennis blijkt echter zeer oppervlakkig. Anders had Dr. PINKHOF ook Hoofdst. IX in Dl. II moeten ontmoeten en de „Raathan” was in de pen gehouden. Verder had het ook Dr. PINKHOF moeten opvallen, dat SPRENGEL, dien hij vermoedelijk een uurtje heeft doorgebladerd, in deze gewichtige quaestie zich geducht weerspreekt (zie *Tijdschrift v. Geneesk.* blz. 402), door op de eene plaats te gewagen van de Reglementen tegen besmettelijke geslachtsziekten in de vrouwenhuizen reeds in 1162, en eenige bladzijden verder te beweren, dat de tijdgenooten van GILBERT van Engeland (1300) den infectieusen coïtus niet kenden. Dit laatste schijnt Dr. PINKHOF nòg vol te houden. Ondanks mijn terechtwijzingen en talrijke bewijsplaatsen (blz. 403 en 404) herhaalt hij toch (blz. 785), „dat de middeleeuwsche schrijvers de infectie niet als oorzaak „vermelden”.

Maar waarvoor schreef ik dat dan? Had Dr. PINKHOF dit niet liever moeten naslaan, dan met het oog op die plaatsen te zeggen: „indien, wat ik „nog niet heb nagegaan, de Heer PEYPERS hieromtrent juiste mededeelingen „doet ...”. Zoo iets is niet te verdedigen. Dr. PINKHOF dient te controleeren of moet, als hij hiertoe te gemakzuchtig is, mijn bewijzen *zonder verdacht-making* aannemen. Wilde Dr. PINKHOF van *mijn* bewijzen niets weten, dan had hij ze kunnen ontmoeten. bijv. in HAESER § 260. Ja! zelfs had het kleine Compendium van WUNDERLICH hem kunnen leeren, dat de infectie na coïtus bij auteurs vóór NACHMANI, met name ook GILBERT van Engeland, wel bekend was. Het doet mij leed voor den braven GILBERT 1), dat ik hem door Dr. PINKHOF zoo snood heb zien betichten.

Ik resumeer nu. Dr. PINKHOF, die geen middeleeuwsche auteurs las, niet de Reglementen op de vrouwenhuizen kende (bijv. het beroemde edict van Koningin JOHANNA), die niet kende de volksmeening over besmettelijke geslachtsziekten (uit het jaar 546 en 1000) door mij geciteerd, kent de middeleeuwen weinig — van den Talmud spreek ik nu niet. Ook ontbreekt het Dr. PINKHOF aan critiek, voor den historicus zoo noodig, wat volgt uit zijn toelichting van den ons duister blijvenden Raathan. Verder blijkt, wat

---

1) GILBERT is inderdaad een braaf auteur, maar zeldzaam. Het exemplaar uit Leiden — misschien het eenige in den lande — is wel de kennismaking waard.

hij ons nog op het gezag der Talmudisten leerde, — men denke aan Baäl en Tal — geheel onjuist. Ten slotte is zijn beschuldiging van plagiaat met zoo'n droevig bewijs (blz. 785) nu juist niet nobel.

Men meene niet, dat wat ik aanvoerde alles is. Op kleinigheden ging ik niet in, zoo bijv., dat Dr. PINKHOF's $\delta\omicron\upsilon\chi\omicron\varsigma$ = diender, niet bestaat. Dat de veldtocht tegen een besmet volk, met het doel dat uit te roeien, daar de Israëlieten alles moesten dooden, niet zoo gevaarlijk is, als Dr. PINKHOF beweert. Dat ROSENBAUM zich niet schuldig maakt aan eenige rituële wetsinterpretatie, evenmin als aan „onwaarheden”, zooals Dr. PINKHOF in zijn oncritischen toorn (blz. 784) hem toedicht. Dit, en nog zooveel meer zou ik kunnen aanvoeren. Over ROSENBAUM's onwetendheid en over mijn quadratuur van die eigenschap wil ik na het aangevoerde verder zwijgen. Met gerustheid durf ik echter Dr. PINKHOF's oorspronkelijke publicatie Antieke Lues naast mijn Lues veterum leggen en den lezer afvragen, wat leerzamer is en zwaarder weegt.

Dat Dr. PINKHOF zich tot zulke nare dingen liet verleiden, doet mij zeer leed. Een scherp antwoord op mijn, misschien niet zoetsappige, opmerkingen had ik kunnen verwachten. Echter niet zooveel fantasieën en handigheden met teksten en woorden, vaak gelardeerd met looze beschuldigingen, die slechts de zwakheid van zijn standpunt blootleggen. Ik wil echter al, wat ik hier m. i. duidelijk heb aangetoond den Heer PINKHOF niet te zwaar aanrekenen.

Te meer, daar ik van meening ben, dat Dr. PINKHOF slechts ten opzichte van de Geschiedenis der geneeskunde onbetrouwbaar is. Daar is zijn zwakheid; in den Talmud — ondanks Tal — waarschijnlijk nog zijn grootste kracht. Een ieder heeft zijn Achillespees!

De Heer PINKHOF, dien ik, zoolang de historie van ons vak niet ter sprake komt, voor zeer respectabel houd, zal mij, hoop ik, de duidelijke aanwijzing zijner feilen ten goede houden. Later misschien zal hij zelfs mij dankbaar kunnen zijn voor de vele bronnen van studie, die ik hem hier van verre heb mogen wijzen. Bovenal echter moge hij steeds bedenken — Amicus Plato, magis amica veritas!

Mei-Juni 1894.

H. F. A. PEYPERS

Geachte Redacteur-Gérant!

Ik ben U zeer erkentelijk, dat U mij de gelegenheid verschaft heb, met bovenstaand artikel kennis te maken, vóór dat het verscheen. Ook kan ik uw bezwaren tegen het opnemen van een dupliek mijnerzijds begrijpen, daar het niet te verwachten is, dat de lezers van het *Tijdschrift* vijfmaal belangstelling zullen koesteren voor eenzelfde onderwerp, dat buiten de Geneeskunst — ten slotte zelfs buiten haar geschiedenis staat. Ik wil dan dien lezers, die niet enkel oordeelen naar de beweringen van hem, die het laatste woord had, de beslissing laten, of ik het recht had in „een classiek boek” te schrijven, zooals ik schreef, — dan wel, of de Heer PEYPERS het recht heeft mijn optreden te veroordeelen op de wijze, zooals hij nu doet.

Ik handhaaf mijn oude grieven, en zou nieuwe kunnen aanvoeren, maar wil dit op uw verzoek achterwege laten.

Voor de „duidelijke aanwijzing mijner feilen” ben ik steeds dankbaar. Maar ik kan van de aanwijzingen van den Heer PEYPERS de meeste niet aanvaarden, wil ik de waarheid te vriend houden, zooals ook hij wenscht.

Met hoogachting,

Uw Dw.

PINKHOF.

Breukelen, 15 Juli 1894.

Geachte Redactie!

Van de Redactie ontving ik een schrijven d.d. 14 Juli, waarbij zij haar verontschuldiging aanbood over het onvolledig en onsamenhangende verslag in de Handelingen, in zake het door mij met betrekking tot het voorstel *de Vecht en O.* gesprokene: een gevolg van het, door een onvoorzien toeval niet in mijn bezit geraken der drukproef en copie. Tevens stelde zij haar kolommen open voor een rectificatie, waarvan ik bij deze dankbaar heb gebruik gemaakt.

Ik meen ongeveer het volgende te hebben gezegd :

„M. M. H. H. Als afgevaardigde van *de Vecht en O.* wensch ik bij de toelichting van ons voorstel er uitdrukkelijk op te wijzen, dat er niet de „minste vijandelijke bedoeling aan ten grondslag ligt, veeleer verzoek ik der Redactie het te beschouwen als een wenk haar van bevriende zijde gegeven.

„Allereerst wensch ik de vraag te bespreken, of onze Afd. wel gerechtigd „is tot het doen van een zoodanig voorstel, alsmede of het wel tot de competentie dezer vergadering behoort om hierover te oordeelen. Ik doe zulks „naar aanleiding van hetgeen in 1883 der Afd. *Utrecht* is overkomen, toen het „Hoofdbestuur schriftelijk in overweging gaf, het voorstel (betreffende benoeming van twee leden der Redactie door de Algemeene Vergadering) in „te trekken; er bijvoegende, „dat het Hoofdbestuur eenstemmig van oordeel „was, dat de Maatschappij zoo min recht als reden had, om behoudens de „naleving van het contract door het *Tijdschrift*, zich in te laten met de „huishoudelijke inrichting van het *Tijdschrift*.”

„Ofschoon ik mij verheug, dat dit Hoofdbestuur geen zoodanig praeadvies „heeft uitgebracht, zoo meen ik toch ook, dat deze beschouwing niet volkomen „juist is, want al mogen wij in juridischen zin misschien geen recht hebben om „invloed uit te oefenen, om met klem en kracht onze wenschen bij de Redactie „kenbaar maken, daartoe hebben wij zeker wel recht, vooral wanneer men „bedenkt, dat het *Tijdschrift* zich siert met den naam onzer Maatschappij; „in hoofdzaak de abonné's telt onder de leden der Maatschappij, en last not „least jaarlijks een belangrijke subsidie ontvangt uit de kas onzer Maatschappij.

„En thans wat den inhoud betreft!

„Al mogen sommigen enkel tot ornament dienen, zoo strekken de 23 Professo- „ren en 11 Doctoren, die de Vereeniging uitmaken, welke het *Tijdschrift* „uitgeeft, ons voldoende tot borg, dat die een zeer wetenschappelijke zal zijn. „Bovendien moeten wij dankbaar erkennen, dat sedert GUYE, en later door „DELPRAT EN FELTKAMP het *Tijdschrift* belangrijk is verbeterd. Aan den ijver